

นวัตกรรมทางสังคม กับการพัฒนาประเทศ

ประเวศ วะสี

นวัตกรรมทางสังคม กับการพัฒนาประเทศ

ประเวศ วะสี

นวัตกรรมทางสังคม กับการพัฒนาประเทศ

ประเวศ วะสี

พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤษภาคม ๒๕๕๖ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

เลขมาตรฐานสากล ๙๗๘-๖๑๖-๗๗๙๐-๑๔-๕

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

อาคารศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ

เลขที่ ๙๙/๘ ซอยงามดูพลี แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร

กรุงเทพฯ ๑๐๑๒๐ โทรศัพท์ ๐ ๒๓๔๓ ๑๕๐๐

www.thaihealth.or.th และ www.punsook.org

สังคมเข้มแข็ง คือปัจจัยชี้ขาดอนาคต ของประเทศไทย

ปัญหาพื้นฐานของประเทศส่วนใหญ่ในโลกคือความยากจน
และความอยุติธรรมในสังคม

ปัญหาพื้นฐานนี้แก้ไขได้ยากสุดๆ หรือแก้ไม่ได้เลย

เพราะเป็นเรื่องของโครงสร้างอำนาจที่ซับซ้อนและเข้าใจยาก

ในเรื่องที่ซับซ้อนและยาก การใช้อำนาจไม่ได้ผล

เราคุ้นเคยกับการใช้อำนาจแบบเก่าๆ คืออำนาจรัฐกับอำนาจเงิน

แต่ไม่เข้าใจอำนาจชนิดใหม่ คือ **อำนาจทางสังคม**

สังคมเข้มแข็งจะทำให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี

สารบัญ

๑. เครื่องมือส่งเสริมนวัตกรรมทางสังคม	๕
๒. สังคมเข้มแข็ง ปักจียชีชาตต่อนาคตการพัฒนาศระเทศ	๙
๓. โครงสร้างอำนาจและการรวมศูนย์อำนาจการปกครอง ในประเทศไทยทำให้สังคมอ่อนแอ ทำให้การเมืองไม่ดี เศรษฐกิจไม่ดี ศีลธรรมไม่ดี	๑๕
๔. สังคมนำรัฐ-นวัตกรรมทางสังคม	๑๙
๕. การถักทอกันทางสังคม ทำให้เรื่องที่เป็นไปไม่ได้เป็นไปได้ (Social weaving makes the impossible possible.)	๒๙
๖. การประชุมสานงาน เสริมพลัง ร่วมสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่ การประชุม Grand Alliance for Thailand Development หรือ ‘มหามวลมิตรพัฒนาประเทศไทย’	๓๓

๑.

เครื่องมือส่งเสริม นวัตกรรมทางสังคม

เมื่อมีการตั้งสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) โดยตราเป็นพระราชบัญญัติในปี ๒๕๓๕ เรื่องหนึ่งในจำนวนหลายๆ เรื่องที่คิดกันก็คือ ‘นวัตกรรมทางสังคม’ หรือ Social innovation มีการหางบประมาณและกำหนดตัวคนทำแล้วด้วยซ้ำ แต่ด้วยความไม่พร้อมหลายอย่างจึงไม่ได้ทำ

เมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มาเป็นนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. ๒๕๔๔ ในปีนั้นท่านขอคุยกับผู้เขียนเป็นส่วนตัว ผู้เขียนได้เสนอแนะเรื่องใหญ่ๆ ที่น่าทำไป ๔ เรื่อง เรื่องหนึ่งคือ ‘นวัตกรรมทางสังคม’ ผู้เขียนไม่โทษท่านที่ไม่ได้ทำ เพราะเป็นเรื่องเข้าใจยาก แต่บารัค โอบามา ซึ่งเป็นประธานาธิบดีครั้งแรกในปี ๒๕๕๑ ได้ตั้ง Office of Social Innovation ขึ้นในทำเนียบขาว

ทั้งในสหรัฐอเมริกาและในประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบเสรีภาพและประชาธิปไตย เมื่อพัฒนามาถึง ณ จุดนี้ ปรากฏ

ว่ามีความเหลื่อมล้ำในสังคมสุดๆ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ อย่างมหาศาล ซึ่งสถาบันที่มีอยู่เดิมๆ เช่น สถาบันรัฐ สถาบันธุรกิจ สถาบันความรู้และวิชาการต่างๆ ไม่สามารถแก้ไขได้

ในประเทศอังกฤษได้เกิดธุรกิจแบบใหม่ขึ้น เรียกว่า Social enterprise หรือธุรกิจเพื่อสังคม คือทำธุรกิจโดยไม่ให้ขาดทุน แต่ขณะเดียวกันธุรกิจนั้นๆ ก็มีประโยชน์ต่อสังคมด้วย ปรากฏว่าธุรกิจชนิดนี้เติบโตอย่างรวดเร็ว เพราะมีแต่ได้กับได้ จนรัฐบาลต้องตั้งทบวงขึ้นมาดูแล นี่ก็เรียกได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคม เพราะเป็นของใหม่ และสังคมได้ประโยชน์อย่างยิ่ง

เดิมธุรกิจมีขึ้นก็เพื่อทำกำไรให้เจ้าของหรือผู้ถือหุ้น แต่ธุรกิจเพื่อสังคมเป็นนวัตกรรม เพราะความที่ภาคธุรกิจมีพลังมาก เมื่อภาคธุรกิจดึงผู้บริโภคเข้ามาร่วมทำประโยชน์ต่อสังคม จึงเป็นพลังเพื่อสังคม อันมหาศาล ธุรกิจเพื่อการพัฒนา (Business for Development) จึงเป็นนวัตกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่รอการเกิดขึ้น

ในประเทศไทยเมื่อ ๑๒ ปี มาแล้ว ได้เกิดเครื่องมืออันยิ่งใหญ่ที่เป็นนวัตกรรมทางสังคม และเพื่อนวัตกรรมทางสังคม นั่นคือการเกิดขึ้นของ สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ) สสส. เป็นเครื่องมือเพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง

สังคมปัจจุบันมีปัญหาที่ซับซ้อนและยากเป็นอันมาก ปัญหาเหล่านี้ใช้อำนาจไม่ได้ผล ฝืนเองพูดมานานแล้วว่า ‘อำนาจได้ผลน้อยลงๆ’ (Power is less and less effective.)

เมื่อคุยกับคุณทักษิณในการพบกันดังกล่าว ผู้เขียนได้เตือนว่า “ท่านนายกฯ อย่าไปใช้อำนาจ เพราะนอกจากไม่ได้ผลแล้ว มันจะเกิดความยุ่งยาก และอำนาจอื่นมันจะตีกลับมาที่ท่านนายกฯ” ในปัญหาที่ยากและซับซ้อนนั้นต้องเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง นี่ก็อีกเหมือนกันที่ผู้เขียนไม่โทษท่าน เพราะเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก

เรื่องที่เข้าใจยากต้องเห็นของจริงจากการปฏิบัติ การปฏิบัติของ สสส. ที่ผ่านมา คือการสนับสนุนการเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง

กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ มีอำนาจหน้าที่ (authority) ตามกฎหมายและใช้งบประมาณจำนวนมาก แต่องค์กรเหล่านี้เป็นโครงสร้างทางดิ่ง เน้นที่การบังคับบัญชาและการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบที่วางไว้อย่างตายตัว ไม่เข้าใจ และไม่มีทักษะที่จะไปสนับสนุนการเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง

สสส. จึงเกิดขึ้น โดยมีกฎหมายพิเศษให้เป็นองค์กรอิสระที่มีความคล่องตัว และกำหนดให้ใช้งบประมาณร้อยละ ๒ มาจากภาษีบุหรี่และสุรา โดยไม่ต้องไปพึ่งกระบวนการงบประมาณตามปกติ และโดยหวังว่า ‘ภาษีบาป’ นี้ ถ้ายิ่งสูงยิ่งน่าจะลดการบริโภคบุหรี่และสุราลงซึ่งจะเป็นผลดีต่อสุขภาพของประชาชนเอง

การเกิดขึ้นของ สสส. จึงต้องนับเป็นนวัตกรรมทางความคิด และองค์กรนี้เกิดขึ้นก็เพื่อสนับสนุนนวัตกรรมทางสังคม

แต่ความเป็นของใหม่ คนที่คุ้นชินกับการคิดเชิงอำนาจและ
องค์กรเชิงอำนาจจึงไม่สบายใจกับการมีองค์กรแบบ สสส. แต่ท่านจะ
สบายใจขึ้นหากเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นตัวตั้ง และตระหนัก
ว่าสังคมจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงจากสังคมเชิงอำนาจไปสู่ **สัมพันธภาพ
ใหม่**

สัมพันธภาพเก่าเชิงอำนาจนั้นบีบคั้น ก่อให้เกิดความทุกข์
ความเครียด ความขัดแย้ง และความรุนแรง

สัมพันธภาพใหม่ควรเป็นสัมพันธภาพแห่งการเคารพศักดิ์ศรี
ความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีภราดรภาพ มีการ
รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เป็นสังคมที่เข้มแข็ง อบอุ่น และมีหัวใจของ
ความเป็นมนุษย์

สังคมที่มีสัมพันธภาพใหม่จะเป็นสังคมที่มีความสุข ความดี
และมีปัญญา สังคมใหม่เป็นนวัตกรรมทางสังคม ความคิดและวิธีการ
ที่ทำให้เกิดสัมพันธภาพใหม่ก็เป็นนวัตกรรมทางสังคม

๒.

สังคมเข้มแข็ง ปัจจัยชี้ขาดต่ออนาคต การพัฒนาประเทศ

ทำไมเราพัฒนาการเมืองกันมาตั้งเกือบ ๑๐๐ ปีแล้ว แต่ดูเหมือนไม่ดีขึ้นจนทำท่าจะเกิดสงครามกลางเมือง

ทำไมเราเป็นเมืองพุทธ และพุทธศาสนาก็เป็นของดี แต่ความเสื่อมเสียทางศีลธรรมจึงเต็มบ้านเต็มเมือง

ทำไมเราพัฒนาเศรษฐกิจกันมา ๕๐ ปี ผู้ใช้แรงงาน ๓๘ ล้านคนยังมีชีวิตที่ย่ำแย่ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยิ่งมากขึ้น และประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำมากที่สุดในเอเชีย

ทั้งนี้เพราะสังคมอ่อนแอ

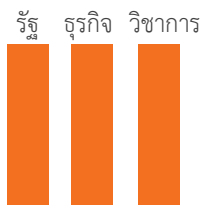
สังคมเข้มแข็งเป็นปัจจัยให้การเมืองดี ศีลธรรมดี และเศรษฐกิจดี

เราขาดความเข้าใจมิติทางสังคม ไปเข้าใจว่าการเมืองน่าบ่าง คำสั่งสอนทางศาสนาน่าบ่าง เศรษฐกิจน่าบ่าง แต่ในความเป็นจริงสังคมเข้มแข็งจะเป็นตัวนำให้การเมืองดี ศีลธรรมดี และเศรษฐกิจดี

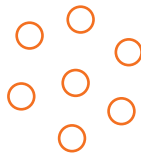
ประเทศอิตาลีเป็นตัวอย่างที่ดี เพราะเป็นประเทศเดียวแต่เหมือนสองประเทศ ตอนเหนือ เช่น แอควิโน ทอริโน เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี แต่ทางตอนใต้เช่น ซิซิลี ชาร์ดีเนีย เศรษฐกิจไม่ดี การเมืองไม่ดี และศีลธรรมไม่ดี ทั้งๆ ที่ตอนเหนือและตอนใต้ก็ใช้รัฐธรรมนูญฉบับเดียวกัน กฎหมายอื่นๆ ก็ชุดเดียวกัน

Robert Putnam จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดไปวิจัยว่า อะไรเป็นเหตุให้อิตาลีตอนเหนือและตอนใต้แตกต่างกัน เขาพบว่า เป็นเพราะลักษณะสังคมแตกต่างกัน ในตอนเหนือ สังคมเป็นสังคมทางราบ (Horizontal society) คือมีความเสมอภาค มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เป็น civil society หรือประชาสังคม หรือสังคมเข้มแข็ง แต่ในอิตาลีตอนใต้เป็นสังคมทางตั้ง (Vertical society) คือไม่มีความเสมอภาค เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนมีอำนาจข้างบนกับคนไม่มีอำนาจข้างล่าง เป็นสังคมอ่อนแอ

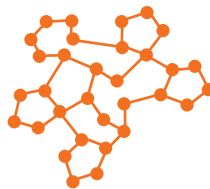
ถ้าพิจารณาถึงโครงสร้างในสังคม จะเห็น ๓ ลักษณะ ดังนี้

(ก) แท่งอำนาจตั้ง

(ข) สังคมเดี่ยว
ตัวใครตัวมัน

(ค) สังคมดี
สังคมเข้มแข็ง มีการรวมตัว
ร่วมคิดร่วมทำ

รูปที่ ๑ สังคมตั้ง เดี่ยว และดี

ก) ในโครงสร้างที่เป็นแห่งอำนาจ จะเป็นอำนาจรัฐที่ดี อำนาจทางธุรกิจที่ดี หรืออำนาจของสถาบันวิชาการที่ดี ประชาชนเข้าร่วมได้ยาก และไม่ต้องการให้ประชาชนเข้าร่วม ถ้ามีแต่แห่งอำนาจ สังคมจะอ่อนแอ

ข) สังคมที่เป็นปัจเจกชนนิยมมากเกินไป แบบตัวใครตัวมัน สังคมจะอ่อนแอ

ค) สังคมดี หรือสังคมเข้มแข็ง มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในเรื่องต่างๆ เพื่อส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม สุขภาพ สิ่งแวดล้อม การเมือง ผู้คนจะมีความรู้สึกที่ดีว่าตนเองมีศักยภาพที่จะลงมือทำอะไร ได้ด้วยตนเอง การได้รวมตัวร่วมคิด ร่วมทำ ทำให้มีความอบอุ่นและมีความสุข ในสังคมเช่นนี้ผู้คนมีจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองสูง คือคิดถึงส่วนรวมและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

อำนาจเช่นอำนาจทางการเมือง ถ้าอยู่ท่ามกลางสังคมที่เข้มแข็ง มีความเป็นพลเมืองสูง อำนาจก็จะถูกตรวจสอบ ทำตามอำเภอใจไม่ได้ ต้องอยู่ในร่องในรอย สังคมเข้มแข็งจึงเป็นปัจจัยให้การเมืองดี ศีลธรรมดี และเศรษฐกิจดี

ในทางตรงข้าม ถ้าสังคมอ่อนแอ ผู้คนขาดจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง ตัวใครตัวมัน อำนาจต่างๆ ในสังคมก็จะไม่ถูกตรวจสอบ ทำตามอำเภอใจได้มาก ไม่อยู่ในร่องในรอยได้มาก การเมืองจึงไม่ดี ศีลธรรมจึงไม่ดี เศรษฐกิจจึงไม่ดี

แม้แต่ประเทศที่มีประชาธิปไตยมาช้านาน และเคยมีสังคมเข้มแข็ง เช่น สหรัฐอเมริกา ด้วยการเปลี่ยนแปลงของเหตุปัจจัยต่างๆ สังคมกลับอ่อนแอลงได้* เพราะการเกิดขึ้นของสถาบันหรือองค์กรแบบธุรกิจ (corporate) ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัย โรงพยาบาล หรือสถาบันที่ใช้เทคโนโลยีเฉพาะทางสูงๆ ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมได้ยาก หรือถูกกีดกันออกไปจากกิจการเหล่านั้น แต่กิจการเหล่านั้นก็ไม่ประสบความสำเร็จเพราะขาดความเข้มแข็งของชุมชน ในหมู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว สหรัฐอเมริกาก็มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูงสุด โดยมีอังกฤษรองลงมา

Joseph Stiglitz นักเศรษฐศาสตร์อเมริกันที่ได้รับรางวัลโนเบล เขียนในหนังสือของเขาชื่อ ‘The Price of Inequality’ ว่าจากการพัฒนาเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาตลอดสามทศวรรษที่ผ่านมา คนจนไม่ได้ดีขึ้นเลย กลับเลวลงด้วยซ้ำ มีคนตั้งคำถามมากขึ้นทุกทีว่าประชาธิปไตยแบบ ‘หนึ่งคนหนึ่งเสียง’ ไม่น่าจะแก้ปัญหาได้ เพราะเมื่อคนจนออกเสียงลงคะแนนมอบอำนาจให้นักการเมืองไปแล้ว ก็ไม่มีน้ำยาจะทำอะไรได้อีก มีการคิดกันว่า ทำอย่างไรประชาชนจะมีอำนาจจริง

---

* John L. Mcknight: The Four-Legged Stool. A Study for the Kettering Foundation.

ความพยายามที่จะพัฒนาการเมืองโดยนักการเมือง ไม่น่าจะพาเราไปได้ไกล ถ้าดูตัวอย่างแม้แต่ประเทศต้นแบบเสรีภาพ และประชาธิปไตย เช่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ก็ยังประสบปัญหาวิกฤตอยู่ในปัจจุบัน

ปัจจัยชี้ขาดอนาคตของการพัฒนาประเทศอยู่ที่สังคมเข้มแข็ง
นวัตกรรมทางสังคมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

๓.

โครงสร้างอำนาจ และการรวมศูนย์อำนาจการปกครอง ในประเทศไทยทำให้สังคมอ่อนแอ ทำให้การเมืองไม่ดี ศีลธรรมไม่ดี เศรษฐกิจไม่ดี

สังคมไทยขาดการคิดเชิงโครงสร้าง

มักคิดทำนองตี-หัว เป็นเรื่องของแต่ละตัวบุคคล หรือเป็น
เรื่องเวรกรรมแต่ชาติปางก่อน

ทำให้ไม่สามารถออกจากวิกฤตการณ์เรื้อรัง หรือ ‘ความ
รุนแรงอย่างเงียบ’ (Silent violence) ได้ อันได้แก่ ความยากจน และ
ความอยุติธรรมในสังคม

ความยากจนและความอยุติธรรมในสังคม เป็นผลของความ
‘ไม่ถูกต้องพื้นฐาน’ และเป็นเหตุแห่งปัญหาอื่นๆ อีกต่อไปอย่างยาวไกล
สังคมอ่อนแอ ทำให้การเมืองไม่ดี ศีลธรรมไม่ดี และเศรษฐกิจ
ไม่ดี

โครงสร้างอำนาจและการรวมศูนย์อำนาจการปกครองในประเทศไทยทำให้สังคมอ่อนแอ

สังคมไทยแต่โบราณมาเป็นสังคมทางดึง คือความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจข้างบนกับผู้ไม่มีอำนาจข้างล่าง โครงสร้างทางดึงจะกำหนดพฤติกรรมของผู้คน กล่าวคือ ผู้มีอำนาจข้างบนก็จะใช้อำนาจในทางไม่ถูกต้องได้ง่าย เพราะไม่ถูกตรวจสอบ ผู้มีอำนาจน้อยไม่สามารถตรวจสอบผู้มีอำนาจมาก ผู้ไม่มีอำนาจข้างล่างก็จะแสวงหาผู้อุปถัมภ์ มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่างๆ เช่น ขี้เกียจ เกียจงาน ทะเลาะเบาะแว้ง นินทาว่าร้าย ออกใบปลิว ไม่รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ หรือไม่สามารัรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เพราะผู้มีอำนาจไม่ยอมให้ทำ เพราะกลัวว่า การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำของผู้คนจะทำให้เกิดพลังทางสังคม ที่จะมากดดันหรือทำลายอำนาจของตน ในสังคมทางดึงจะมีการเรียนรู้้น้อย เพราะผู้มีอำนาจก็ใช้อำนาจโดยไม่ต้องใช้ความรู้ และไม่ต้องการให้ผู้อยู่ใต้อำนาจเรียนรู้ เพราะจะทำให้ปกครองได้ยาก

สังคมทางดึงเช่นนี้จึงเป็นสังคมที่อ่อนแอ มีสมรรถนะต่ำ เป็นเหตุให้การเมืองไม่ดี ศิลธรรมไม่ดี เศรษฐกิจไม่ดี จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นสังคมทางราบที่ผู้คนมีความเสมอภาค มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร ในทุกเรื่อง เป็นสังคมเข้มแข็ง เป็นประชาสังคม เป็นสังคมที่ผู้คนมีจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองสูง

การปรับเปลี่ยนสังคมจากการที่เคยเป็นสังคมทางดึงมา ยาวนาน มาเป็นสังคมทางราบจึงเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ยิ่งใหญ่มาก

เป็นการเปลี่ยนโลกทัศน์และวิธีคิดแบบ ๑๘๐ องศา

จากความคุ้นเคยที่ ‘มองขึ้นบน’ ไปที่เจ้าใหญ่นายโต หรือผู้มีอำนาจ ไปเป็น ‘มองลงข้างล่าง’ ไปที่ประชาชนคนธรรมดา เห็นศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ส่งเสริมภราดรภาพ และการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เกิดสังคมเข้มแข็ง สภาพสังคมเข้มแข็งจะนำความสุขและสมรรถนะมาให้ประชาชนที่บัดนี้กลายเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

เมื่อพลังพลเมืองเข้มแข็ง พลังของความถูกต้องในบ้านเมืองก็แข็งแรง นี่จึงเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ยิ่งใหญ่

ตั้งแต่ ร.๕ มา ได้มีการรวมศูนย์การปกครองประเทศเข้ามาที่ส่วนกลาง โดยการจัดตั้งกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่มีอำนาจครอบคลุมไปทั่วประเทศ โดยนัยว่า เพื่อต่อสู้กับการรุกรานของนักล่าอาณานิคมตะวันตก การรวมศูนย์อำนาจการปกครองที่มากเกินไปและนานเกินไปให้ผลเสียแก่ประเทศ เช่น

- ๑) ทำให้ชุมชนท้องถิ่นอ่อนแอ
- ๒) เกิดความขัดแย้งระหว่างอำนาจรวมศูนย์กับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
- ๓) ระบบราชการอ่อนแอ เพราะใช้อำนาจมากกว่าใช้ปัญญา
- ๔) คอร์รัปชันสูง เพราะอำนาจเข้มข้นที่ไหน คอร์รัปชันก็เข้มข้นที่นั่น

๕) การต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมืองเป็นไปอย่างรุนแรง
เพราะเดิมพันสูง ใครชนะกินรวบหมดทั้งประเทศ

๖) รัฐประหารทำได้ง่าย เพราะยึดตรงอำนาจที่รวมศูนย์

ในการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจ ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้น้อย เป็นเหตุให้สังคมอ่อนแอ จำเป็นต้องกระจายอำนาจไปให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น ปกครองตนเองมากที่สุด แต่รัฐรวมศูนย์อำนาจกระจายอำนาจไม่เป็น หรือไม่ต้องการกระจาย

แต่ขณะนี้กำลังเกิดปรากฏการณ์

‘สังคมไม่รอรัฐ’

ชุมชนท้องถิ่นกำลังรวมตัวกันจัดการตนเอง แนวคิดเรื่องการจัดการตนเองนี้ค้นพบโดยผู้นำชุมชน เป็นแนวคิดที่ ‘โดน’ ใจของคนในพื้นที่ที่พยายามดิ้นรนแสวงหาวิธีในการแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นมานาน

บัดนี้แนวคิดเรื่องชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง กำลังได้รับการปฏิบัติเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในพื้นที่ในกระบวนการและขบวนการจัดการตนเองของชุมชน ท้องถิ่น และจังหวัด เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง ที่ประชาชนจำนวนมากร่วมกันทำ จนเกิดสังคมเข้มแข็ง

กระบวนการชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง เป็นนวัตกรรมทางสังคมอย่างแรง

๕.

สังคมนำรัฐ- นวัตกรรมทางสังคม

รัฐคืออำนาจ

ในสังคมสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนและมีเรื่องยากๆ การใช้
อำนาจไม่ได้ผล ดังกล่าวมาแล้ว

จึงเกิดสภาพรัฐล้มเหลวในการแก้ปัญหา เช่น แก้ปัญหา
ความยากจน และความยุติธรรมให้สังคมไม่ได้ ไม่สามารถอนุรักษ์
ทรัพยากรและจัดการการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน เป็นต้น

รัฐจึงควรปรับบทบาท จากการทำเองไปเป็นผู้สนับสนุน

ทางธุรกิจได้มีการปรับไปแล้วโดยให้ภาคเอกชนนำรัฐ

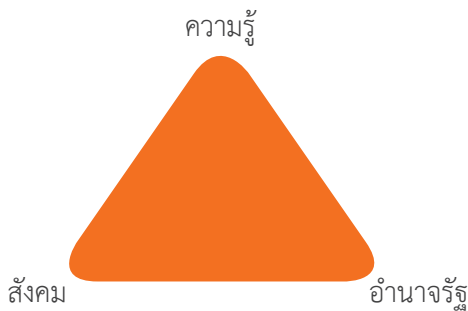
เมื่อเร็วๆ นี้ ในการแถลงคดีปราสาทเขาพระวิหารที่ศาลโลก
ถ้าสังเกตให้ดีๆ จะเห็นปรากฏการณ์ความรู้ณาการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องที่
ดี ณ ที่นั้นมีรัฐมนตรีอยู่ด้วย ๒ คน แต่ไม่ได้แสดงบทบาทนำ แต่ให้ทีม
นักกฎหมายซึ่งมีทนายทูตวิรัช พลาศรีย์ เป็นหัวหน้าแสดงบทบาทนำ
จะเห็นได้ว่า การต่อสู้คดีต้องใช้ความรู้จริง ความรู้สึกในเรื่องที่

เกี่ยวข้อง ฝ่ายการเมืองจะมีข้อจำกัดในเรื่องนี้ ขึ้นไปมีบทบาทหน้าที่จะเกิดความเสียหาย จึงเกิดปรากฏการณ์ความรู้ทางการเมือง ทำให้เรื่องออกมาดูดี นักการเมืองก็มีอำนาจอยู่แล้ว นักวิชาการไม่ต้องการอำนาจแต่ต้องการความรู้ นักการเมืองที่ฉลาดจะหนุนให้ความรู้ของตนเอง ก็จะได้ผลงาน และได้เครดิต

โดยนัยเดียวกัน สังคมควรจะนำรัฐ

สังคมควรจะเป็นสังคมที่เข้มแข็งจนสามารถนำรัฐได้ และรัฐควรสนับสนุนสังคมเข้มแข็ง ถ้าสังคมนำแล้วรัฐตาม จะทำงานได้ง่าย และถูกต้องขึ้นมากทีเดียว

สังคมไม่ได้เข้ามาแทนที่อำนาจรัฐ รัฐก็ยังคงมีอำนาจหน้าที่ (authority) อยู่ตามเดิม แต่สังคมเข้มแข็งจะช่วยให้รัฐทำเรื่องยากๆ ซึ่งปกติทำไม่ได้ตามลำพัง สังคมนำรัฐจึงไม่ใช่การแย่งชิงอำนาจกัน แต่เป็นการเสริมสิ่งขาดซึ่งกันและกัน ตามทฤษฎี ‘สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา’ การจะเขยื้อนสิ่งยาก ต้องการประสาน ๓ องค์ประกอบเข้าด้วยกัน คือ ๑) ความรู้ ๒) สังคม และ ๓) อำนาจรัฐ

รูปที่ ๒ ‘สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา’

ทั้ง ๓ ทำคนละบทบาท แต่เข้ามาประสานกัน จึงไม่ควรมองแบบแย่งชิงอำนาจ รัฐก็ควรมีอำนาจ คนอื่นก็ไม่ควรจะไปแย่งอำนาจนั้น เพราะถึงมีอำนาจก็ทำเรื่องยากๆ ไม่ได้ แล้วจะมีไปทำไม แต่ต้องการอีก ๒ องค์ประกอบเข้ามาประกอบกัน

เราติดอยู่กับการคิดเชิงอำนาจ จึงติดกับ

ถ้าสังคมเข้มแข็งจนสังคมนำรัฐได้ นี่จะเป็นนวัตกรรมทางสังคมอย่างยิ่ง

ต่อไปนี้จะว่าด้วยกรอบความคิดเรื่อง สร้างสังคมเข้มแข็งจนสังคมนำรัฐได้ ซึ่งรูปที่ ๓ จะแสดงมรรค ๘ แห่งสังคมเข้มแข็ง กล่าวคือ

๑. สังคมเข้มแข็ง เป็นแกนอยู่วงในสุด เป็นประจักษ์สัมมาทิฐิ เป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดความถูกต้องในบ้านเมือง

๒. จิตสำนึกพลเมือง ประชาชนจะต้องเกิดจิตสำนึกใหม่เป็นจิตสำนึกใหญ่ที่หลุดพ้นจากความคับแคบของการคิดถึงแต่เรื่องของตัวเองและพวกพ้อง ไปเป็นจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทำเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง แบบที่เรียกว่า เป็นพลเมืองที่กัมมันตะ (active citizen)

รูปที่ ๓ มรรค ๘ แห่งสังคมเข้มแข็ง

๓. รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ไม่รอให้รัฐเป็นผู้ทำ แต่พลเมืองต้องรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในเรื่องต่างๆ เป็นกลุ่ม เป็นธรรม เป็นสมาคม หรือชื่อใดอื่น และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เกิดเป็นสังคมทางราบ หรือประชาสังคม (civil society)

๔. ชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง เรื่องนี้เป็นนวัตกรรมทางสังคมอย่างยิ่ง ค้นพบโดยผู้นำชุมชน เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง เป็นการที่ประชาชนสร้างความเข้มแข็งให้ตัวเองใน ๓ ระดับ คือ ๑) ระดับจิตสำนึก ๒) ระดับองค์กร คือมีการรวมตัวกันเป็นองค์กร มีการจัดการ ๓) ระดับนโยบาย คือมีการขับเคลื่อนนโยบายในการ

จัดการตนเอง เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทางสังคมในเรื่องต่างๆ อย่างหลากหลาย

ในที่นี่จะยกตัวอย่างเพียง ๓ อย่าง คือ ๑) ประชาธิปไตยชุมชน ๒) นวัตกรรมในการจัดการการเงินเพื่อชุมชน ๓) ชุมชนผสมผสานพอเพียง

๑) ประชาธิปไตยชุมชน เดิมเข้าใจว่า มีประชาธิปไตย ๒ ระดับ คือประชาธิปไตยระดับชาติ กับประชาธิปไตยในท้องถิ่น ซึ่งเป็นประชาธิปไตยทางอ้อม (indirect democracy) หรือประชาธิปไตยตัวแทน (represented democracy) เพราะต้องอาศัยการเลือกตั้งผู้นำชุมชนได้ค้นพบประชาธิปไตยชุมชน ซึ่งเป็นประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) เนื่องจากชุมชนมีขนาดเล็ก ประชาชนจึงมีส่วนร่วมในกิจการของส่วนรวมโดยตรง ไม่ต้องอาศัยการเลือกตั้ง เมื่อไม่ต้องอาศัยการเลือกตั้ง คุณภาพก็ดีกว่า เป็นประชาธิปไตยสมานฉันท์ เป็นประชาธิปไตยที่เกิดและทำให้สังคมเข้มแข็งในการจัดการพัฒนาต่างๆ เป็นประชาธิปไตยอัตถประโยชน์ ประชาธิปไตยในชุมชนจึงเป็นประชาธิปไตยที่มีคุณภาพสูงสุด และจะเป็นฐานให้ประชาธิปไตยระดับอื่นมีคุณภาพสูงขึ้นในอนาคต

เรื่องประชาธิปไตยชุมชนจึงเป็นนวัตกรรมทางสังคมอย่างยั่งยืนที่เกิดในสังคมไทย

๒) ระบบการเงินชุมชน พระสุบิน มณีโต ที่จังหวัดตราด ได้ส่งเสริมให้ชุมชนรวมตัวกันจัดการกองทุนสัจจะออมทรัพย์ มีวัดต่างๆ เข้ามาร่วมในพื้นที่กว่าครึ่งของจังหวัด กระบวนการสัจจะออมทรัพย์

ได้กลายเป็นกระบวนการทางสังคม ที่คนมารวมตัวกันเพื่อตั้งสัจจะในการออม โดยอาศัยหลักธรรมให้จิตใจเข้มแข็ง มีการให้กู้ยืมไปลงทุน และเพื่อแก้ความเดือดร้อนในชีวิต จัดแบ่งผลประโยชน์จากกองทุนมาจัดการสวัสดิการชุมชน และเนื่องจากการจัดการดี บัดนี้กองทุนสัจจะออมทรัพย์ในจังหวัดตราดมีเงินรวมกันกว่า ๑,๓๐๐ ล้านบาท และใช้ไม่หมด

พระอธิการมนัสที่จังหวัดจันทบุรีก็ทำอย่างเดียวกัน พระคุณเจ้าทั้งสองย่ำว่า ทำกองทุนเงินไม่ใช่เพื่อเงิน แต่เพื่อสังคม โดยใช้เงินเป็นกลไก แต่จุดมุ่งหมายเพื่อให้คนในชุมชนมารวมตัวกันทำเรื่องดีๆ นั่นก็คือสังคมเข้มแข็ง

ครูชบ ยอดแก้ว แห่งจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นปรมาจารย์ในเรื่องนี้บอกว่า ขณะนี้คนในจังหวัดสงขลากว่า ๒๐๐,๐๐๐ คนแล้วที่เป็นสมาชิกของกองทุนสัจจะออมทรัพย์ กระบวนการนี้ได้สร้างผู้นำขึ้นมากกว่า ๑๐,๐๐๐ คน ผู้นำที่สามารถนำไปเกิดการรวมตัวกันทำเรื่องดีๆ จำนวนกว่า ๑๐,๐๐๐ คน ซึ่งเป็นจำนวนมากพอดูทีเดียวแล้ว ธ.ก.ส. ก็ไปส่งเสริมให้เกิดสถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบลภายใน ๑๐ ปี น่าจะมีครบทั้ง ๘,๐๐๐ ตำบลทั่วประเทศ

ระบบการเงินของชุมชนก็เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ทำให้สังคมเข้มแข็ง ประชาชนจะมีความสามารถจัดการการเงินของชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งในที่สุดก็จะเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เป็นประจักษ์ณคารของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่มีขนาดใหญ่มาก และเป็นเครื่องมือการพัฒนาที่ทรงพลังของประชาชน

เดิมธนาคารนั้นเป็นเรื่องของภาคธุรกิจ แต่ระบบการเงินของชุมชน เป็นเรื่องของสังคม จึงนับว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่สำคัญ

๓) ชุมชนผสมผสานพอเพียง ผสมผสานในที่นี้หมายถึง ผสมผสานระหว่างเกษตรกรกับผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม สถานการณ์ขณะนี้ คือการที่ครอบครัวแตกแยก พ่อแม่ต้องไปรับจ้างทำงานในเมือง หรือที่จังหวัดอื่น หรือในต่างประเทศ ต้องทิ้งคนแก่ และเด็กไว้ที่บ้านโดยไม่มีคนดูแล ในขณะเดียวกันผู้ใช้แรงงานที่ไปอยู่ในเมืองต้องเช่าบ้านอยู่ ต้องซื้ออาหารกิน ค่าแรงที่ได้ก็ไม่พอกินพอใช้ ชีวิตขาดคุณภาพและความมั่นคง ในขณะเดียวกันภาคอุตสาหกรรมก็มีข้อจำกัดในการเพิ่มค่าแรง ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ไม่ใช่เฉพาะระหว่างผู้ใช้แรงงานและนายจ้างเท่านั้น แต่เชื่อมโยงไปถึงทางการเมืองด้วย

ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ นักเศรษฐศาสตร์ผู้สนใจเรื่องแรงงาน กำลังทดลองจัดตั้งชุมชนผสมผสาน โดยมีที่ดินของชุมชน สมาชิกชุมชนส่วนหนึ่งทำการเกษตร ผลิตอาหารให้พอกินในชุมชน สมาชิกอีกส่วนหนึ่งอยู่ในชุมชน แต่ออกไปรับจ้างทำงาน เสร็จงานก็กลับมาอยู่ร่วมกันในชุมชน พร้อมหน้าพร้อมตาทั้งคนวัยทำงานและผู้สูงอายุ ทำให้เป็นครอบครัวและชุมชนที่อบอุ่น ขณะเดียวกันมีความมั่นคง และประหยัดในเรื่องที่อยู่อาศัยและอาหาร เพราะในชุมชนมีการทำเกษตรด้วย

ชุมชนผสมผสานพอเพียงแบบนี้ทำให้สังคมอบอุ่นเข้มแข็ง ลดความเครียดและความขัดแย้งลง นับว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคม ถ้า

ขยายตัวให้มีจำนวนมาก จะทำให้ชีวิตของผู้ใช้แรงงานมีคุณภาพและ
ความมั่นคงขึ้น

ในการจัดการตนเองของชุมชน ท้องถิ่น และจังหวัด จึงสร้าง
นวัตกรรมทางสังคมอย่างหลากหลาย เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม
และพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง

๕. รัฐสนับสนุนสังคมเข้มแข็ง ภาครัฐมีทรัพยากรและมี
อำนาจหน้าที่มาก ตามปกติรัฐไม่สนับสนุนสังคมเข้มแข็ง แต่รัฐใน
สมัยใหม่ไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตัวเองไปเสียทั้งหมดแบบโบราณ
ถ้าหันมาสนับสนุนสังคมเข้มแข็ง ย่อมทำได้มาก และถือเป็นนวัตกรรม
สังคม

๖. ธุรกิจสนับสนุนสังคมเข้มแข็ง ภาคธุรกิจมีพลังมาก หาก
ธุรกิจใหญ่ๆ จะทำเพื่อตัวเองเท่านั้น ย่อมทำลายธุรกิจรายย่อยของ
ประชาชนลง และทำให้สังคมอ่อนแอ ทำให้ความเหลื่อมล้ำมากขึ้น
ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาสังคม ความขัดแย้ง และความรุนแรงต่อไป ธุรกิจ
จึงควรสนับสนุนความเข้มแข็งของสังคม

ธุรกิจเพื่อสังคม (social enterprise) เป็นนวัตกรรมทาง
สังคม ที่ทำธุรกิจที่ไม่ขาดทุนด้วย สังคมได้ประโยชน์ไปพร้อมกันด้วย
จึงควรจะทำให้มาก

ภาคธุรกิจยังอาจเข้ามามีบทบาทเรื่องนวัตกรรมทางการ
ศึกษา การศึกษาที่ดีย่อมทำให้สังคมเข้มแข็ง บริษัทธุรกิจอาจไป
สนับสนุนการพัฒนาอย่างบูรณาการของตำบล ทำนอง ๑ บริษัท
๑ ตำบล เรามีตำบลประมาณ ๘,๐๐๐ ตำบล แต่มีบริษัทเป็นหมื่นๆ

แห่ง จึงมีความเป็นไปได้ที่บริษัทที่แข็งแกร่งแล้วจะทดลองทำงานร่วมกับตำบลหนึ่งตำบล โดยใช้หลักการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ

แนวคิดเรื่อง ‘ธุรกิจเพื่อการพัฒนา’ (Business for Development) น่าจะมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และเป็นนวัตกรรมทางสังคม

๗. ระบบการศึกษานับสนุนสังคมเข้มแข็ง ระบบการศึกษาเป็นระบบที่ใหญ่มาก และมีผลได้มาก แต่ที่ผ่านมาระบบการศึกษาเพียงแต่มุ่งการสอนโดยถ่ายทอดเนื้อหาวิชาในห้องเรียน โดยไม่ได้มีส่วนสร้างจิตสำนึก บุคลิก และทักษะที่จำเป็น ในเมื่อสังคมเข้มแข็งเป็นปัจจัยชี้ขาดอนาคตการพัฒนาประเทศ ระบบการศึกษาก็ควรจะมียุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างสังคมเข้มแข็ง โดย

(๑) สร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง

(๒) ส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อสร้างความเป็น
ประชาสังคม

(๓) สนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการ
ตนเอง

เนื่องจากระบบการศึกษาไม่เคยทำสิ่งเหล่านี้ การปฏิวัติตัวเองเอามาสนับสนุนสังคมเข้มแข็งย่อมถือเป็นนวัตกรรมทางสังคม และช่วยให้สังคมเข้มแข็งอย่างรวดเร็ว

๘. ระบบการสื่อสารสนับสนุนสังคมเข้มแข็ง ด้วยเทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่ ช่องทางการสื่อสารไปถึงคนทั้งมวล มีความเป็นไปได้

ในอนาคตอันใกล้ถ้ามี ‘สาร’ ที่ดี มีเสน่ห์ โดนใจผู้คน ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิด จิตสำนึก และพฤติกรรมได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ควรจะมีการลงทุนแสวงหาและสนับสนุนนักการสื่อสารที่มีฉันทะวิริยะอย่างแรงกล้าที่จะทำงานในเรื่องนี้ รวมตัวกันเป็น **คณะยุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อการพัฒนา** เพื่อการศึกษาเรื่องสังคมเข้มแข็งให้เข้าใจทะลุปรุโปร่ง แล้วทำยุทธศาสตร์การสื่อสารไปถึงคนทั่วประเทศ ให้เกิดจิตสำนึกพลเมือง คิดถึงส่วนรวม รับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในเรื่องต่างๆ ที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประเทศแห่งความมีพลเมืองที่กัมมันตะ (active citizen) หรือสังคมเข้มแข็ง

การสื่อสาร ควรคิดทุกรูปแบบ ทั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย รวมทั้งผ่านทางศิลปะ เช่น ละคร ภาพยนตร์ การมีภาพยนตร์ดีๆ ที่คนดูกันทั้งชาติ จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิดและจิตสำนึกอย่างกว้างขวางและโดยรวดเร็ว

นี่คือมรรค ๘ แห่งการสร้างสังคมเข้มแข็ง

แต่ท่านทั้งหลายไม่ควรติดกรอบอยู่แค่นี้ นวัตกรรมเป็นเรื่องของการคิดนอกกรอบออกไป

๕.

การถักทอกันทางสังคม ทำให้เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เป็นไปได้

(Social weaving makes the impossible possible.)

ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ครูสังเกตเห็นว่า มีนักเรียนหล่นหาย (ดริออฟเอาร์ท) ไปเป็นจำนวนมาก ตามปกติครูก็ไม่ทำอะไร เพราะมีธุระยุ่งอยู่แล้ว แต่ครูที่นี้เกิดมีหัวใจของความเป็นมนุษย์ จึงตามไปดูที่บ้าน เจอว่าพ่อแม่เด็กยากจนเหลือกำลัง ปัญหาหนักๆ อย่างนี้ตามปกติโรงเรียนก็ไม่มีน้ำยาหรือศักยภาพจะไปแก้ไขอะไรได้ แต่เมื่อมีนายก อบต. นายกเทศมนตรี ศึกษาธิการเขตฯ มูลนิธิไทยรัฐ นายอำเภอ เข้ามาร่วมมือกัน ก็สามารถแก้ปัญหาได้ ทำให้เกิดความรู้สึกว่า หากมีการ ‘ถักทอ’ กันทางสังคม ก็ทำให้เรื่องยากได้

อันที่จริงเรามีทุนหรือทรัพยากรเพื่อการพัฒนาอยู่ในพื้นที่มากมาย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางศาสนาธรรม ทุนทางปัญญา ทุนภาครัฐ ทุนภาคธุรกิจ แต่ตาม

ประสานสังคมทางตั้งและรวมศูนย์อำนาจ หุ่นเหล่านี้จะอยู่แยกๆ กัน จึงไม่มีพลังที่จะเผชิญปัญหาใดๆ แต่ถ้าเมื่อไรหุ่นเหล่านี้เข้ามาถักทอหรือเชื่อมโยงกัน จะทำสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ให้เป็นไปได้

การพัฒนาคือการเชื่อมโยง

การฆ่าและให้ขาดจากกัน เช่น ฆ่าหะละโคหรือสุกร ทำให้สิ้นชีวิต

ความมีชีวิตคือการเชื่อมโยงอวัยวะต่างๆ เข้าด้วยกัน

สังคมอำนาจจะตัดขาดเป็นส่วนๆ ทำให้เสมือนไม่มีชีวิต หรือเหมือนสังคมเครื่องหลุด ที่เครื่องหลุดออกเป็นส่วนๆ ไม่เชื่อมโยงกัน ถึงเร่งเครื่อง เครื่องก็ทำงานไม่ได้

การเชื่อมต่อส่วนต่างๆ เข้ามาด้วยกัน ทำให้เกิดการมีชีวิต มีจิตวิญญาณ

เราต้องการ ‘**ช่างเชื่อมทางสังคม**’ ซึ่งก็ได้แก่ ‘**ผู้นำ**’ นั่นเอง ดังที่ครูชบ ยอดแก้ว กล่าวว่า ที่จังหวัดสงขลาในกระบวนการกองทุน สัจจะสะสมทรัพย์ ได้เกิดผู้นำขึ้นมากกว่า ๑๐,๐๐๐ คน ผู้นำ คือช่างเชื่อมทางสังคม ที่ทำให้ผู้คนมารวมตัวกันทำเรื่องดีๆ

ในทุกพื้นที่ควรมีความพยายามที่จะถักทอทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเข้ามาหากัน ซึ่งจะทำให้เรื่องยากๆ ที่ตามปรกติต่างคนต่างทำ ไม่สำเร็จนั้นสำเร็จลงได้

การถักทอกันทางสังคม เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ควรเกิดขึ้นทุกพื้นที่

เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๖ ผู้เขียนไปเยี่ยมโรงเรียนบ้าน
เขานางสาวหั่ว ที่ตำบลเลาขวัญ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์
อำเภอนี้อยู่ชายแดนจังหวัดกาฬสินธุ์ ต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี
ชื่อ ‘เขานางสาวหั่ว’ ฟังดูแปลกและน่าสนใจ เพราะมีคนเล่าว่า มี
คนเห็นผู้หญิงมานั่งสาวอยู่ที่ภูเขาลูกนั้น โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียน
ขนาดเล็ก มีนักเรียนทั้งหมดเพียง ๔๗ คน มีกระแสร่องยุบโรงเรียน
ขนาดเล็กจากกระทรวงศึกษาธิการ แต่ชุมชนท้องถิ่นไม่ต้องการให้ยุบ
ผู้อำนวยการโรงเรียนชื่อ ภิทรนันท์ พิณพูล เป็นคนคล่องแคล่วบริหาร
จัดการเก่ง ทำให้โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โรงเรียนเชื่อมโยงกับ
ส่วนต่างๆ ทั้งใกล้และไกล เช่น กับผู้นำชุมชน พระ ผู้บริหารการ
ศึกษา ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบต. ภาครัฐกิจ ฯลฯ วันที่ผู้เขียนไปเยี่ยม
โรงเรียนก็เจอท่านต่างๆ เหล่านี้ เช่น นายอำเภอลำทะเมนชัย ผู้อำนวยการ
โรงเรียนเลาขวัญราษฎร์บำรุง ซึ่งเป็นโรงเรียนใหญ่ กศน. อำเภอลำ
ทะเมนชัยเขตการศึกษา ๔ กาฬสินธุ์ ชื่อธวัชชัย พิกุลแก้ว ท่านว่า
ท่านเกษียณอายุกันยายนี้อแล้ว จะตั้งชมรมคนรักน้ำ ครูธวัชชัย ธงชัย
(แม่แอ้ว) ครูใหญ่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ก็นำมูลนิธิเด็กเข้าไปสนับสนุน
โรงเรียนชุมชนแห่งนี้ นี่ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการถักทอกันทาง
สังคม ทำให้ทำเรื่องดีๆ ได้ นี่ถือเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ควรทำกัน
ให้มาก

๖.

การประชุมसानงาน เสริมพลัง ร่วมสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่ การประชุม Grand Alliance for Thailand Development หรือ ‘มหามวลมิตรพัฒนา ประเทศไทย’

“๑. हमันประชุมกันเป็นเนืองนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม
พร้อมเพรียงกระทำการกิจที่พึงทำ .....

อภิธานิยธรรม

อภิธานิยธรรม หรือธรรมะเพื่อความเจริญถ่ายเดียว อัน
พระบรมศาสดาทรงอนุศาสน์เป็นอันมาก คือหมวดธรรมเพื่อสร้าง
สังคมเข้มแข็ง

ในสังคมเผด็จการ หรือสังคมแบบตัวใครตัวมันจะไม่นิยมการ
มาประชุมกัน แต่ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา คนไทยได้ค้นพบการสร้าง

พลังทางสังคมด้วยการประชุมในรูปแบบและในชื่อต่างๆ เช่น การประชุมระดมสมอง การประชุมทำ mind mapping การประชุมประชาคม การประชุมสมัชชา ซึ่งอาจเป็นสมัชชาเฉพาะพื้นที่ สมัชชาประเด็น สมัชชาระดับชาติ

ใน ๓ ปีที่ผ่านมา สสส. ได้จัดประชุมใหญ่เรื่อง ‘พลังชุมชนท้องถิ่นสู่การอภีวัฒน์ประเทศไทย’ ทุกปี ในแต่ละครั้งมีผู้มาประชุมหลายพันคน การประชุมต่างๆ เหล่านี้เพื่อเพิ่มพลังใจ พลังทางสังคม และพลังทางปัญญา เป็นการร่วมสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่ ในวันที่ ๒๘-๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๖ นี้ ในฐานะที่ สสส. ได้ทำงานมา ๑๒ ปี และสนับสนุนกระบวนการทางสังคมมาอย่างกว้างขวาง จึงจัดให้มี **‘เวทีสานงาน เสริมพลัง ร่วมสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่’** เพื่อการกำหนดอนาคตของการทำงานเพื่อสังคมร่วมกัน

โดยที่มีฝ่ายต่างๆ ทำงานเพื่อการพัฒนาอย่างหลากหลายจำนวนมากทั่วประเทศ จึงมีการวางแผนจะจัดเวทีประชุมที่เรียกว่า **‘Grand Alliance for Thailand Development’** หรือ **‘มหาวิทยาลัยพัฒนาประเทศไทย’** เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ ที่ทำงานพัฒนาประเทศไทยในเรื่องรูปแบบ หรือพื้นที่ต่างๆ มานำเสนองานของตน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อยอด เชื่อมโยง หรือมีนวัตกรรม เพื่อให้การพัฒนาประเทศไทยได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง

เวทีนี้จะไม่ใช่เวทีคำทอ แต่จะเป็นเวที **‘ถักทอกันทางสังคม’** ที่ทุกคนมีความสุขและความปลอดภัยที่จะเข้าร่วมด้วยได้ โดยหวังว่าความรู้ที่เกิดขึ้นจะไปเป็นประโยชน์อย่างน้อย ๓ ทางด้วยกัน คือ

๑) ไปสู่สาธารณะ ๒) ไปสู่ผู้ปฏิบัติ ๓) ไปสู่รัฐบาล โดยไม่
เลือกข้างเลือกชั่ว

ความเคลื่อนไหวทางวิชาการและสังคมด้วยทางสายกลาง
เช่นนี้ น่าจะมีคนเข้าร่วมมากขึ้นๆ ในรูปต่างๆ ช่วยสร้างสังคมเข้มแข็ง
เพื่อทำให้บ้านเมืองดีขึ้น

เนื้อหาในบทความนี้ไม่ได้ครอบคลุมไปทุกเรื่อง และอาจจะ
ไม่ถูกต้องไปเสียทั้งหมด แต่ถ้ามีกระบวนการทางสังคมที่ผู้คนเข้ามา
รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในเรื่องต่างๆ โดยอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันใน
การปฏิบัติ ที่ยังไม่ดีก็จะดีขึ้น ที่ยังผิดก็จะถูกมากขึ้นเรื่อยๆ ท่านจึง
เรียกกระบวนการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมนี้ว่า ‘ธรรมะเพื่อความ
เจริญอย่างเดียว’ หรือ ‘อภิปรานิยธรรม’

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
เลขที่ 99/8 ซอยงามดูพลี
แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120
เว็บไซต์ www.thaihealth.or.th